

**Din guide för
ett gott liv
på äldre dagar**

Placera själv eller inte?

Sparande ger trygghet

**Se över skyddet för nära
och kära**

Uttagstiden är viktig

Jobba vidare? Javisst!

**Företagare – kompensera
för tjänstepensionen**

Ge pensionen växtkraft

ANNA BJÖRE

© Anna Björe 2022

Foto Per Groth

Form Lena Kågström

Tryck Åtta45 Tryckeri AB

Omslagsbild Småföretagaren

Doris Näckdal driver eget bageri

I samarbete med **minPension**

ISBN 978-91-527-5786-4

GE PENSIONEN VÄXTKRAFT

Din guide för ett gott liv på äldre dagar

minPension

Så och skörda

Pensionen liknar ett frö som får gro och växa under många år. Med rätt näring i jorden, sol och vatten växer fröet, blir till en planta och slutligen ett träd som bär frukt år efter år.

Jobbar du heltid, har hygglig lön och en arbetsgivare som betalar in till din tjänstepension får du för det mesta en ekonomi som räcker när du blir pensionär.

Men ibland kan det behövas mer för att få den pensionärstillvaro man vill ha. Om det handlar den här boken. Om hur du själv kan påverka storleken på din pension. Hur du formar din framtida ekonomi utifrån vägvalen du gör nu. Leva nu och leva sedan.

Pensionen ger dig möjlighet till ett gott liv när arbetslivet är över. Gör som när du har en trädgård. Så ett frö och låt det gro. Då kan du få den pension du vill ha.

ANNA BJÖRE

Frilansjournalist med privatekonomi som specialområde

Varför en bok om pensioner och odling?

Jo, för att vi behöver tänka nytt och odling och pensioner har mycket gemensamt. En blomstrande trädgård kan behöva både kunskap, tålamod och planering och då brukar resultatet bli det du vill ha. En trädgårdsdröm kan dessutom se väldigt olika ut beroende på vem du frågar. Enkelt och lättskött. Eller maxat av allt?

Vi vet att pension ibland kan kännas avlägset och något som mest ger dåligt samvete. Därför vill vi avdramatisera pensionen och göra det så enkelt att du vill veta mer. Det är bakgrunden till denna bok.

KRISTINA KAMP

Pensionsekonom minPension.se

40

20

46

8

32

Innehåll

Test – vem är du?	6–7
Sandra ser framåt	8–9
Hur ligger du till idag?	12–13
Påverka pensionen själv	14–15
Pensionens olika delar	16–17
Hur länge räcker pengarna?	18
Sluta tidigt kostar extra	19
Ta hand om dina kära	20–23
Många olika efterlevandeskydd	24–26
Spara på egen hand	28–29
Den viktiga procenten!	30
Yasin har koll	32–35
Undvik fällorna	36–37
Låta andra placera?	38
Massvis med fonder	39
Doris gillar utmaningar	40–43
Företagare behöver extra pension	44–45
Pekka jobbar som pensionär	46–48
Jobbonär – så funkar det	49
Dags att ta ut pensionen	50

Testa
dig själv!

Vem är du?

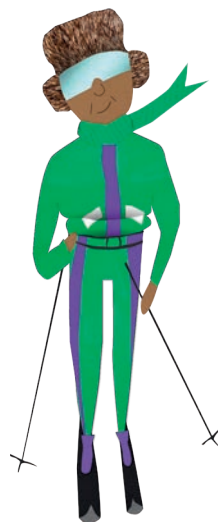
Hur vill du att din pension ska bli? Hur mycket pengar kommer du att behöva och vilken energi vill du lägga på att nå det målet?

BEKVÄMA BJÖRN

- Jag vill jobba så lite som möjligt.
- Jag har ibland dyra vanor.
- Jag vill fortsätta leva impulsivt när jag känner för det.

Gör så här: Liten inkomst under livet medför liten pension. Du får se till att ha en rik partner, ära en välbärgad släkting eller vinna på lotteri. Eller så får du bita i det sura äpplet – jobba, tjäna pengar och spara. Det är grunden för en hygglig pension.

MEDEL MAJA

- Jag tjänar som genomsnittet ungefär och får ut omkring 25 000 kronor i månaden efter skatt.
- Jag sparar i förväg om jag ska köpa något dyrt eller resa bort på semester.
- Jag vill kunna fortsätta resa som pensionär.
- Jag vill bo bra även när jag blir äldre.

Gör så här: Tjänstepensionen är viktig för dig – inte minst om du är ung. Sparar du dessutom själv kan du öka pensionen ytterligare. Det finns många sätt att spara till pensionen. Tidigare var en avdragsgill pensionsförsäkring många sparval men numera är den bara till för egenföretagare eller anställda utan tjänstepension.

HÄNDIGE HARRY

- Jag är van vid att ha lite att röra mig med.
- Jag har inga dyra vanor.
- Jag uppskattar det jag har och blir lycklig av det.
- Jag kan tänka mig att jobba extra när kassan blir skral.

Gör så här: Försök att få ihop en buffert för oförutsedda utgifter medan du fortfarande jobbar. Fundera på extra-knäck – eller om du kan hyra ut ditt hus. Bostadstillägg och äldreförsörjningsstöd kan du få från 66 års ålder.

14 300
kr/mån före skatt

Allmän pension
i genomsnitt 2022.

KÄLLA: PENSIONSMYNDIGHETEN

INFLYTTADE ISTVAN

- Jag har utbildat mig och arbetat i flera år i mitt förra hemland.
- Jag kom in på svenska arbetsmarknaden först några år efter att jag flyttade hit.
- Jag har bytt yrke sedan jag bytte land.
- Jag vill fortsätta bo i Sverige som pensionär.

Gör så här: Se till att du tjänar in till tjänstepension på ditt arbete. Det är viktigt för alla och inte minst om du redan har gått miste om flera års inbetalningar av tjänstepensionspremier från jobbet. Börja spara själv när du kan för att kompensera. Sätt av till ett automatiskt månadssparande i en bred världenfond, till exempel. Då sparar du i både upp- och nedgångar på börsen och det kan öka avkastningen.

HÖGAVLÖNADE HANNA

- Jag har hög inkomst och räknar med att ha det hela livet.
- Jag reser gärna - utan att behöva spara i förväg.
- Jag är van vid att bo bra.

Gör så här: Du behöver se till att du tjänar in till tjänstepension medan du arbetar. När du betalar skatt på lön eller skattepliktiga stöd – föräldrapenning, sjukpenning, a-kassa – går motsvarande omkring 18 procent av din lön till din framtida pension. Den allmänna pensionen ger dig pensionsinkomster på lönen upp till 8,06 inkomstbasbelopp, eller cirka 50 000 kronor per månad år 2023. Hur mycket det blir i pension beror på hur många år du arbetar och betalar skatt och hur dina pensionspengar växer. En del av den allmänna pensionen, premiepensionen, kan du placera själv i olika fonder. Tjänstepensionspremier som arbetsgivaren sätter av är normalt 4,5 procent på lönen upp till 7,5 inkomstbasbelopp, ibland mer. Det motsvarar en månadslön på cirka 46 500 kronor 2023. På löner över det sätts 30 procent av, ibland mer. Se därför till att ha tjänstepension om du vill ha hög pension. Eller spara.

FÖRETAGSAMMA FILIPPA

- Jag driver eget företag.
- Jag trivs med att bestämma själv.
- Jag har sällan tid till att tänka framåt på pensionen.
- Jag vill sluta jobba medan jag har vilja och energi att göra något nytt.

Gör så här: Spara själv för att kompensera för tjänstepensionen som annars anställdas arbetsgivare betalar in premier till. Annars får du enbart allmän pension som egenavgifterna /sociala avgifterna går till via skattsedeln. Det finns även andra sätt att bygga kapital i företaget - ta reda på vad som passar bäst för dig och din verksamhet. Se också över ditt försäkringsskydd.

A red tractor with large, muddy tires is positioned in a forest. The tractor is the central focus, with its large, treaded tires showing signs of use. The background is filled with tall, thin trees and a dense canopy of green leaves. In the foreground, there is a log and some green undergrowth. A person's leg in a dark jacket with a reflective green stripe and a black boot is visible in the bottom left corner.

Sandra sparar till pensionen

Nyss fyllda 30 år har hon fullt upp med annat i livet. För Sandra Backlund är pensionen avlägsen men hon har ändå börjat att spara. – Jag fick hjälp av banken, säger hon.

Sandra Backlund hoppas att hon och sambon snart ska kunna starta familj.

Hon har alltid jobbat i skogen och är van vid att se allt det gröna i naturen växa. När vi ses gallrar hon gran för att få in mer ljus och vatten till träden. Växtkraft är viktigt för skog likaväl som pension.

Sandra sitter högt uppe i skogsmaskinen med utsikt över nejden.

– Jag vet skogsägare som gallrar tre gånger under trädens livslängd, men åtminstone ett par gånger är nödvändigt. Utöver det ska man först plantera och även röja. Det gäller att ta hand om det som växer, säger hon.

Sandra trivs med livet och jobbet även om arbetsdagarna blir långa. Hon bor i Karlskoga med sin sambo och den här vårdagen jobbar hon många mil därifrån. En och en halv timme med bil till jobbet och lika långt hem.

Hon är ursprungligen från en liten ort som ligger mellan Hudiksvall och Sundsvall och utbildade sig på naturbruksgymnasiet i Ljusdal. Jobbet är roligt och hon älskar att köra skogsmaskin. Att det sen blir ofrivilliga stopp när den går sönder eller behöver servas hör till. Precis som i livet i övrigt, det går upp och ner.

Sandra jobbar i en firma med många anställda. Hon hade bara hört gott om företaget när hon sökte jobbet där och efter ett knappt år har hon goda erfarenheter.

Frågade du om din tjänstepension när du började på jobbet?

– Nej, jag utgick från att arbetsgivaren har koll på det. Att de betalar in till den, säger hon och ler lite.

Hon tycker att hon har för lite kunskap om pensionen i allmänhet. Men bara det faktum att hon börjat spara visar att hon är medveten om att den är viktig. Hon har även koll på hur börsen gått den senaste tiden. Hur det egna sparandet har förändrats har hon fått hem information från banken om men det tyckte hon var svårt att utläsa.

– Jag fick ett besked från banken nyligen om mina fonder. Men det står så mycket där. Jag vet faktiskt inte riktigt hur mitt sparande utvecklats eller vilka avgifter som mina fonder har.

Sandra har två ISK-konton som hon sparar i fonder i. Ett öronmärkt till pensionen med ett par aktiefonder och ett konto för oförutsedda avgifter med en blandfond, som innehåller både aktier och räntebärande papper.

– Jag vet att blandfonden inte går upp och ner lika mycket i värde som aktiefonderna. Jag är ingen aktiv sparare utan banken får ge mig råd och hjälp. Jag känner att jag har för dåligt intresse för att läsa på och lära mera själv.

Fondernas avgifter har hon inte jämfört med andra fonder men som 30-åring som ska spara länge kan det definitivt vara idé att se över dem. För precis som granbarkborren satt djupa spår i våra svenska skogar på senare år och gett massavverkningar, riskerar höga avgifter att urholka våra pensioner.

– På lång sikt blir det förstås mycket pengar man förlorar med en högre avgift, konstaterar Sandra.

Hennes sambo pensionssparar också han. De passar på innan barnen kommer. De vill gärna starta familj och är medvetna om hur mycket det kostar att ha barn. Än så länge är tillskottet

i familjen två katter och de är inte dyra i drift.

– Jag har läst om vad barn kostar, det är miljontals kronor, säger Sandra.

Att spara medan möjligheten finns är klokt. Det händer saker i livet som påverkar ekonomin.

Sparar man som Sandra med automatiska överföringar från lönekontot är det inget man behöver tänka på ens. En annan fördel är att fondandelar köps både i borsuppgång- och nergång. Det minskar risken och kan ge bättre avkastning.

”

Jag lär bli 80 innan jag får gå i pension.

Vilken är din drömtillvaro som pensionär?

– Jag lär bli 80 innan jag får gå i pension. Men jag vill ha det lugnt och skönt. Må bra så länge jag kan utan stress. Det tycker jag att jag är värd.

Ta reda på var du står först

Du har större möjligheter att påverka din pension än du tror. Allra mest om du är ung, som Sandra, men även du som närmar dig pensionsåldern kan förbättra pensionen.

Pluggat länge, bott utomlands något år, varit sjuk eller arbetslös? Kanske sparat själv men jobbat utan tjänstepension – allt detta påverkar. Det finns inget standardsvar på hur stor pensionen blir. Men gör du en prognos på minPension.se har du ganska bra kläm på vad som väntar dig.

Du ser vad du redan tjänat in till pensionen och hur det är placerat. Beloppen är före skatt. På skatteverket.se kan du räkna ut hur mycket du ska betala i skatt och vad du får kvar i plånboken. Om du fyllt 54 år kan du se skatteeffekten även på minPension, i Uttagsplaneraren.

Prova i prognosverktyget – vad blir pensionen över tid? Testa med olika uttagstidpunkter och uttagsperioder. Se upp med att ta ut tjänstepensionen på för kort tid. Många lever längre än de tror.

Med prognosens hjälp ser du hur pensionen förändras beroende på hur mycket du tjänar och sparar till den och hur hög avkastning pengarna får. Här kan du laborera friskt med olika alternativ.

Gör sedan en budget för pensionärlivet – med höjd i siffrorna. Du ska leva på pengarna resten av livet och mycket kan hända på vägen. Du kan inte heller räkna med samma löneökningar för pensionen som du haft när du jobbat. Helst ska du ha lite över att lägga undan under de första åren som pensionär.

Fem

blivande pensionärer som alla tjänar **30 000 kr/mån** kan få så här olika pensioner.

1 SARAH flyttar till Sverige för kärlekens skull. I sitt tidigare hemland hade hon inte arbetat så mycket men här fick hon jobb på en privat byggfirma som kontorist när hon fyllt 38. Ganska bra lön, men tyvärr ingen tjänstepension. Nu är Sarah 63. Hon känner sig trött och utsliten och vill gå i pension.

Pensionsnivå 7 300 kr/mån.

Garantipension kan tillkomma men den blir lägre än normalt. Sarah har inte bott i Sverige tillräckligt många år för att få fullt belopp. Om hon haft tjänstepension hade pensionen stigit med cirka 2 500 kr/mån. Sarah kan höja sin pension genom att ansöka om bostadstillägg. Men det kan hon inte få förrän hon fyller 66 år.

2 DANIEL är tapetserare med egen firma sedan många år. Från och till har han varit sjuk. Då har inkomsterna inte varit så goda. Men de senaste åren har firman gått bra. Nu är Daniel 65 år och skulle helst vilja slippa jobba men pensionen är inte så hög. Han har inte lagt undan pengar till något som skulle motsvara den tjänstepension som många anställda får.

Pensionsnivå 11 000 kr/mån.

Med tjänstepension hade det blivit cirka 4 000 kronor mer i månaden. Möjlighet att få bostadstillägg finns för honom.

3 PETER har tyckt att det finns viktigare saker i livet än att arbeta. Han pluggade länge på universitetet, olika strökurser. Sedan jobbade han några år deltid i en affär. Först i 40-årsåldern fick han ett heltidsjobb med tjänstepension på en skola där han bor. Peter gillar sitt nuvarande jobb och kan tänka sig att arbeta tills han fyller 67 år.

Pensionsnivå 14 500 kr/mån.

Peter kan höja sin pension genom att ansöka om bostadstillägg.

4 EVA tycker att hon har haft ett vanligt arbetsliv. Hon har jobbat sedan hon var 25, efter att ha pluggat till fritidsledare. Hon har jobbat heltid för det mesta med undantag för när barnen var små. Hon har tjänstepension och vid 66 års ålder tycker hon att det känns lagom att sluta jobba.

Pensionsnivå 18 600 kr/mån.

Även med den här pensionen kan det gå att få bostadstillägg men då handlar det inte om så stora belopp som om pensionen är lägre.

5 HENRIK började jobba tidigt i industrin. Han har tjänat bra och gillat sitt jobb. Han är glad att LAS-åldern höjts till 69 år. Jobbar han till dess har han jobbat i 50 år.

Pensionsnivå 26 000 kr/mån.

ÖKA PENSIONEN

med dina val

Du kan ta olika vägar till din drömträdgård liksom till ditt pensionsmål. Ju tidigare du börjar, desto större möjligheter har du att nå målet men det är aldrig för sent att börja. Visar prognosen på minPension.se för låg pension finns det olika sätt att öka den.

Arbeta länge och tjäna mer. Jobbar du länge upp i åldrarna ökar pensionen. Då fortsätter du att tjäna in mer pengar till din pension och när du ska ta ut den fördelas uttaget på färre år. Förhöjda grundavdrag, jobbskatteavdrag och lägre sociala avgifter och egenavgifter gör dessutom att du tjänar extra på att jobba efter 65 år. Räkna med ungefär 7 procent mer i pension per år som du arbetar längre än du tänkt från början. Den allmänna pensionen kan tas ut från 63 år men du kan vänta hur länge du vill.

Börja tidigt. Alla vita inkomster i livet räknas till och med sommarjobbet. Du börjar betala skatt om du tjänar drygt 22 000 kronor på ett år. Du betalar lite skatt på de första tusenlapparna tack vare grundavdrag och jobbskatteavdrag. Men det du tjänar in till din framtida pension beräknas på hela lönen. Dessutom kan kollektivavtalet på arbetsplatsen ge dig tjänstepension. Det gäller även om du är ung och tjänar lite.

Spara extra till pensionen. Även om pensionsprognosen är god kan det finnas anledning att spara själv till pensionen. Saker och ting förändras och du kanske till exempel inte orkar, kan eller vill jobba så långt upp i åren. Om pensionsprognosen visar tillräcklig pension kan ändå en sparbuffert behövas.

Lägre skatt. Det året du fyller 66 år får du dubbla jobbskatteavdrag på dina inkomster, vilket betyder lägre skatt. Du betalar bara åtta procent skatt på inkomster upp till drygt 100 000 kronor på ett

år. De sociala avgifterna för dig sänks. Men efter din 65-årsdag är det inte säkert att din arbetsgivare betalar in mer till din tjänstepension, vilket är bra att veta.

Öka avkastningen/räntan. Den pension som du själv kan placera – premiepension, delar av tjänstepensionen och det eventuella privata pensionssparandet – får olika hög avkastning/ränta beroende på placering. Den kan du påverka själv.

Amortera lånen. Om pensionen blir skral och du vill bo kvar i bostaden är amortering ett sätt att sänka bostadskostnaderna. Du får dessutom mer pengar i handen om du vill sälja bostaden. Det behöver inte minska möjligheten att få bostadsbidrag.

Försäkringar? Avstå från försäkringsskydd som du inte behöver. Det kan till exempel gälla olika typer av efterlevandeskydd i dina pensioner.

Bo i Sverige. Garantipension kan den få som har bott i Sverige i 40 år som vuxen. Har du bott kortare tid, blir garantipensionen lägre. Bor du utomlands eller har gjort det? Då kan du få pension från gamla hemlandet.

Bostadstillägg. Du kan bo i egen fastighet, ha pengar på banken och även ha en pension på upp emot 22 000 kronor före skatt och ändå vara berättigad till bostadstillägg. Ansökan görs hos Pensionsmyndigheten. Du ska ha fyllt 66 år.

Få pension av någon annan. Det går att ge bort premiepensionen, den del som vi själva kan välja placering av i den allmänna pensionen. Givaren ger bort pengarna den tjänar in i framtiden, inte det den redan har på premiepensionskontot. Man måste vara gift eller registrerad partner för att få/ge premiepension och det "kostar" sex procent, eller 60 kronor per tusenlapp, av det som ges bort.

Ett bygge med flera delar

Inkomstpension, premiepension och tjänstepension. Tillsammans påverkar de hur stor din slutliga pension blir. Precis som jorden, solen och vattnet påverkar växtkraften i din trädgård. Behöver du ha högre pension gödslar du med eget sparande på det sätt du själv väljer.

Inkomstpension och premiepension ingår i den allmänna pensionen. 16 procent av lönen sätts av till inkomstpensionen. Premiepensionen är 2,5 procent av lönen och den får du själv placera i fonder om du vill – annars placeras den åt dig.

Tjänstepensionen. De allra flesta anställda har rätt till tjänstepension som arbetsgivaren betalar in premierna till. En del av tjänstepensionen kan du placera i fonder, om du vill, och annars läggs pengarna i en traditionell försäkring.

Studierande och arbetslösa får däremot inga automatiska avsättningar till tjänstepension och inte heller den som driver eget företag.

Exakta utformningen av tjänstepensionen beror på vilket kollektivavtal du tillhör. Den innehåller ålderspension, efterlevandeskydd och sjukförsäkring. Storleken på avsättningarna till pensionen beror också på avtalsområdet och hur mycket du tjänar.

Förmånsbestämda tjänstepensioner garanterar en viss procentsats av slutlönen när du går i pension. Det är för det mesta förmånligt.

I den **premiebestämda tjänstepensionen** sätter arbetsgivaren av en bestämd summa som baseras på din lön. På löner upp till 7,5 inkomstbasbelopp, cirka 46 400 kronor i månaden, är premien som arbetsgivaren betalar in 4,5 procent av lönen eller mer beroende på vilket avtal du tillhör. På högre löner är premien 30 procent eller mer.

Den får du sedan välja placering av om du vill, annars placeras den åt dig. Avkastningens storlek och avgifterna som tas ut påverkar hur stor pensionen blir.

SÅ MYCKET BETALAS IN TILL PENSIONEN

Om du har en lön på 30 000 kr/mån avsätts det här till din pension varje år om du deklarerar din inkomst och har en tjänstepension.

Inkomstpension	53 670 kr
Premiepension	8 370 kr
Tjänstepension	16 200 kr
Summa	78 240 kr/år

Egenföretagare, studerande och arbetslösa har ingen tjänstepension!

Med **löneväxling** kan din arbetsgivare sätta av pengar till en extra tjänstepension. Alla kan avtala med sin arbetsgivare om det. Men du bör tjäna 50 000 kronor i månaden efter löneväxlingen (2023) annars förlorar du i allmän pension.

Löneskatten på den extra tjänstepensionen är lägre än de sociala avgifterna och därför får du ut 5,8 procent mer i pensionssparande än den lön du avstått från. Du kan också komma åt låga avgifter i pensionssparandet. Nackdelar är lägre ersättning vid långvarig sjukdom och lägre inkomstförsäkring. Kolla också att din kommande tjänstepension verkligen inte påverkas, den ska grundas på lön före löneväxling.

I kollektivavtalen är **flexpension** valbart och utformningen beror på vilket avtal du hör till.

Då sätter arbetsgivaren av extra pengar från din lön till din tjänstepension. Det ska underlätta för den som vill gå ner i arbetstid i slutet av arbetslivet. Då kan du jobba mindre och samtidigt stötta din ekonomi genom att börja ta ut din tjänstepension. Nersidorna är att din allmänna pension blir lägre om du jobbar mindre och att eventuell a-kassa och sjukpenning minskar.

HITTA DITT TJÄNSTEPENSIONSAVTAL

Privatanställda arbetare med Avtalspension SAF-LO:

fora.se

Privatanställda tjänstemän med ITP:

collectum.se

alecta.se

Kommun- och regionsanställda med AKAP-KR:

pensionsvalet.se

valcentralen.se

Statligt anställda med PA-03:

spv.se

Så länge räcker pengarna

Allmän pension betalas ut hela livet oavsett hur gammal du blir medan tjänstepension och pensionsförsäkringar går att välja livsvarigt uttag av eller uttag under ett bestämt antal år.

Hur stor pensionen blir baseras då på hur mycket du sparat och hur många år den ska räcka. Väljer du livsvarigt uttag använder pensionsbolagen ett livslängdsantagande som är runt 85 år. Lever du längre än så, får du ut mera pengar än du faktiskt sparat.

Annat sparande, som inte är i form av en försäkring och därför inte går att ta ut livsvarigt, räcker olika länge beroende på hur mycket pengar du sparat och hur mycket du tar ut varje år.

Grundskyddet i det allmänna pensionssystemet består av garantipension, bostadstillägg och äldreförsörjningsstöd. Har du jobbat många år men med låg lön kan du även få inkomstpensionstillägg.

Full garantipension kan den som få som har låg pension och har bott i Sverige i 40 år. Har du bott kortare tid sänks garantipensionen.

Garantipension och inkomstpensionstillägg är stöd du inte behöver ansöka om – och du betalar skatt på pengarna.

Bostadstillägg kan även den som äger sin bostad och har andra tillgångar vara berättigad till.

Äldreförsörjningsstödet är för dig med väldigt låg pension. Om du ansöker om bostadstillägg hos Pensionsmyndigheten prövas samtidigt om du är berättigad till äldreförsörjningsstöd. De här stöden är skattefria.

**60-80
procent**

av din lön kan du räkna med att få i allmän pension och tjänstepension.

Har du råd att sluta jobba tidigt?

SOLSIDAN

- Du kan leva billigare. Inga arbetsresor, färre uteluncher, tid att leta billig el, telefoni och så vidare.
- Efter 66 år kan det gå att få garantipension och bostadstillägg. Se vad som gäller för dig på pensionsmyndigheten.se.
- Jobba och ta ut pension samtidigt, på hel- eller deltid, är möjligt. Har du bostadstillägg är fribeloppet för förvärvsarbete 24 000 kronor per år. Läs mer om bostadstillägg på pensionsmyndigheten.se – många missar att ansöka om det.
- Egenföretagare kan med nuvarande regler tjäna på att ta ut pension vid 63 år och samtidigt jobba vidare, eftersom egenavgifterna sänks.
- Ta bort efterlevandeskydden på tjänstepension och privat pensionsförsäkring om de inte behövs. Skydden kostar och

tar du bort dem får du högre pension. Men det är svårt att ändra tillbaka om du ångrar dig.

- Tjänstepensions- och privata pensionskapitalet som du inte ännu tagit ut fortsätter förränta sig.
- Utnyttja pensionärsrabatter.
- Ångra pensioneringen och stoppa pensionsuttagen går att göra med allmänna pensionen men inte tjänstepension och privat pensionsförsäkring.
- Flexpension och lönevaxling ökar tjänstepensionen och kan på så sätt underlätta att gå i tidig pension.
- Om du har sjukersättning kan du ta ut pension samtidigt - utan att sjukersättningen påverkas.

SKUGGSIDAN

- Skatten är högre för pensioner som tas ut före det år du fyller 67. Jämför kolumn 2 och 6 i din kommuns skattetabell på skatteverket.se.
- Pensionen per månad blir lägre eftersom de pengar du har samlat in till din pension ska räcka fler år.
- Änkepension minskas om du börjar ta ut din egen allmänna pension före 66 år.

- Garantipensionen höjs inte som kompensation om ditt pensionsbelopp per månad blir lägre på grund av att du går i pension tidigare. Du kan dock få högre bostadsbidrag i stället.
- Om tar ut pension tidigt men fortsätter jobba kan du gå miste om a-kassa om du blir arbetslös. Vill du ha full a-kassa får du sluta ta ut pensionen.
- Pensioner stiger inte i samma takt som löner – minns det när du gör budget.

Hållbarhet är viktigt för Linn Köpsell, Anders Ericsson och sonen Benjamin. Farmor Eva bor i grannhuset.

Nya generationer på familjegården

När Benjamin föddes tog livet en ny vändning för Anders Ericsson och sambon Linn Köpsell. Nu bor de på landet utanför Västerås. Långsiktigt tänkande och hållbarhet präglar livet på gården.

Är Anders Ericsson ansikte bekant? Han var med i vår förra pensionsbok "Odling din pension". Sedan dess har hans liv förändrats på många sätt. Då bodde han mitt i stan och var stadsodlare med stort miljöengagemang. Miljöintresset har han kvar, men nu har han skalat upp det gröna livet.

För tre år sedan flyttade han och sambon Linn ut på landet och i fjol föddes första barnet, sonen Benjamin. Gården de bor i är Anders familjs och har gått i arv i några generationer

– Jag växte upp här och det känns extra bra att Benjamin ska få samma möjligheter som jag hade att upptäcka allt här omkring. För mig och Linn har mycket ändrats sen han föddes. Alla val vi gör nu applicerar vi på honom. Det känns skönt att kunna släppa egoismen och fokusera på honom.

Tankar på barn hade de egentligen inte när de flyttade ut till gården år 2020. Då hyrde de det mindre huset, det som

Anders mamma numera bor i. Efter en tid köpte Anders och Linn hela fastigheten och bytte plats med mamma Eva.

Sedan Benjamin gjorde entré får han tillgång till alla fördelar som livet på landet ger. Lugnet, friheten, naturens växlingar. Precis som hunden Soja som njuter av att springa fritt utan att riskera att bli påkörd av bilar.

När vi träffas är både Anders och Linn föräldralediga. Linn på heltid medan Anders

”

Jag växte upp här och det känns extra bra att Benjamin ska få samma möjligheter...

jobbar halvtid. De sparade pengar innan Benjamin föddes för att kunna investera i tid med honom.

–Nu är vi rätt fattiga efter husköpet och en del investeringar för att värma huset lite billigare. Vi har bland annat installerat värmepumpar och smart elstyrning. Huset är från tidigt 1800-tal och värms med direktvärmade el. Som tur är går det även att elda med ved. Vi har tagit ner några träd och hugger själva, säger Anders.

För familjen Ericsson-Köpsell utgör tiden med Benjamin hållbarhet och långsiktighet i sin renaste form.

–Ju mer vi gör för honom nu, desto mer får vi skörda frukterna av det längre fram, säger Linn.

Till deras fastighet hör en tomt på knappt 8 000 kvadratmeter varav det mesta tidigare var gräsmatta. När Anders växte upp hade de brännbollsturneringar på gräset och han ville i det längsta behålla de stora gräsytorerna intakta.

Det växer så många blommor på ängen, som gynnar den biologiska mångfalden.

Men när åkgräsklipparen pajade första sommaren tog det sex timmar att köra med handjagaren. Då gav Anders med sig för Linns lobbying om att omvandla en del av gräsmattan till köksland och även en del till äng.

–Det växer så många blommor på ängen, den gynnar verkligen den biologiska mångfalden, säger Anders som slår ängen med lie.

Kökslanden har de däremot haft otur med, skadeinsekter som kålfjärilar och jordloppor har gett sig på växterna. Frukträd finns och de har planer på ett växthus. Samtidigt vill de inte ha allt för mycket som behöver skötas om.

Hur Anders och Linns liv som pensionärer kan tänkas bli är tidigt att tänka på. Men de sparar bägge i en kapitalförsäkring till Benjamin. Linn sparar utöver det till sig själv medan Anders fortsätter spara på den inslagna väg han fick hjälp med av en pensionskonsult för länge sedan. Han investerar även i en del fonder och aktier, men har satt det på paus under föräldraledigheten.

–Min pension ska bli okej, säger han och tillägger att det är viktigt för dem att investera i sådant som är hållbart. Grön energi, växtbaserade livsmedel och så vidare.

–Det är ju en del av hållbarheten också. Vi äter båda växtbaserat och vi arbetar med kultur och miljö. Hela hållbarheten är viktig för oss, på alla plan.

Hans mamma Eva fyllde 70 år förra sommaren. Hon jobbade deltid under en del år och har skött gården själv i många år.

Linn hugger ved
till kaminen
– smart när elen
är dyr.

–Hade jag inte sålt gården till Anders och Linn hade det blivit svårt att klara sig på enbart pensionen, säger hon.

Även om det kostar att underhålla och ta hand om en fastighet kan det ge avkastning på sikt och vara en god pensionsförsäkring.

Anders och Linn hoppas att de ska kunna bo kvar hela livet på gården och att den i sin tur ska leva vidare i minst 200 år till. De vill bevara den varsamt och Linn, som är kunnig i byggnadsvård, vet hur man gör. Benjamin, och hans eventuella syskon, ska ha chansen att ta vid när föräldrarna vill lämna över.

*Läs
mer!*

Så skyddar du
dina efterlevande
– se nästa uppslag. ▶

Skydda dina efterlevande

Benjamin får växa upp på landet på samma gård som pappa Anders bodde på som barn.

När du dör tillfaller inkomstpensionen alla andra blivande pensionärer, den ärvs alltså inte på vanligt sätt. Men staten garanterar en omställningspension till din make/maka eller sambo under ett år efter att du gått bort om du själv inte blivit pensionär. Barnen får barnpension upp till de är 20 år om de studerar.

Utöver det finns olika valbara efterlevandeskydd. De sänker din pension men dina efterlevande får i stället del av pensionen som du arbetat ihop innan du gick bort.

I **premiepensionen** kan du lägga till ett efterlevandeskydd när du börjar ta ut pensionen. Men precis som med andra liknande skydd så sänker det din egen premiepension.

Olika typer av efterlevandeskydd finns även för **tjänstepensionen**:

- Återbetalningsskydd kan du lägga till ända tills du börjar ta ut pensionen. Efter det kan du bara ta bort det. Det minskar din pension med 10 till 20 procent eftersom du inte får del av arvsvinster från andra i samma åldersgrupp som inte haft återbetalningsskydd. Hur mycket din tjänstepension minskar beror på hur länge du haft skyddet. Det går även att ha återbetalningsskydd på vissa delar av tjänstepensionen.
- Familjeskydd är valbart i tjänstepensionen inom vissa kollektivavtal och kostar extra. Det är en form av livförsäkring som gäller om du avlider innan du gått i pension eller så länge någon betalar in till din tjänstepension. Här är avtalen ganska fria vad gäller efterlevande. Ersättningen är skattefri.
- Har du en årslön över 7,5 inkomstbasbelopp kan du ha familjepension genom din tjänstepension. Familjepensionen betalas ut till din förmånstagare som kan vara make, maka, registrerad partner eller barn under 20 års ålder.

Både **privat pensionsförsäkring** och **kapitalförsäkring** har efterlevandeskydd.

- I privat pensionsförsäkring finns efterlevandeskydd med ett på förhand valt dödsbelopp. Det gör att din eller dina förmånstagare får ut ett bestämt belopp oavsett när du dör. Storleken på beloppet beror inte på hur länge du hunnit spara.

...inte alla efterlevande kan utses till förmånstagare. Fråga pensionsbolaget vad som gäller för din pension.

- I en kapitalförsäkring ingår ett återbetalningsskydd. Om du dör betalas 99 till 101 procent av försäkringskapitalet till den förmånstagare du satt in eller till ditt dödsbo. Försäkringsbolaget tar ut en årlig avgift för återbetalningsskyddet.

Tjänstegrupplivförsäkringen, TGL, från arbetet ger efterlevande en klumpsumma på sex prisbasbelopp. Vem försäkringen kan betalas ut till styrs av kollektivavtalet.

Grupplivförsäkring, individuell livförsäkring och **bolåneskydd** går att teckna privat.

Det kan finnas **fortsättningsförsäkringar för pensionärer**, till exempel för TGL. **Livförsäkringar** efter 65 år är annars dyra. Ni kan i stället spara pengar för att klara er om en blir ensam.

Egenföretagare bör teckna ordentligt med egna försäkringar. Som företagare är du inte automatiskt skyddad så som anställda är. Ta hjälp av någon kunnig.

Sambor ärver inte varandra och kan i stället gifta sig, registrera partnerskap eller skaffa eget efterlevandeskydd. Sambor med barn från tidigare förhållanden kan behöva både gifta sig och skriva testamente för att skydda varandra.

VAD KOSTAR DET?

Efterlevandeskydd kostar olika mycket, beroende på typ av skydd och hur länge du haft dem.

På **konsumenternas.se** finns information om olika efterlevandeskydd och hur pensionskapitalet påverkas.

Hur vill du att ditt liv som pensionär ska bli?

BELLA LAGER 22 år, hästkötare

– Jag vill ha gård med hästar, getter och får. Rida och ha kontakt nät så jag kan lämna gården ibland, ha den friheten.

Resa, fika med väninnor, gå på vinprovningar, plantera blommor. Jag ska börja spara och hoppas tjäna in till tillräcklig pension.

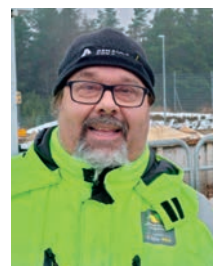
MÅNS STOMVALL 32 år, Extremsportare

– Livet är ett äventyr och jag trivs bäst bland stora vågor eller i snöklädda berg. Som pensionär vill jag fortsätta vara nära

naturen. Därför håller jag kroppen, knoppen, kärleken och ekonomin i balans för att få uppleva så mycket som möjligt, nu och när jag blir äldre.

MARCUS SAARIMAA 50 år, maskinförare

– Det viktigaste är att hålla sig frisk och sen att ekonomin är hyfsad också. Jag håller på en del med fonder och grejer. Men jag har funderat

på hur länge man ska orka jobba, man lär behöva fortsätta längre än till 65 år.

Konservera hållbart för framtiden

Mjölksyrade GRÖNSAKER

Det här behöver du

1,5 kg grönsaker

- Vitkål
- Morot
- Palsternacka
- Kålrot
- Lök
- Senapsfrö eller pepparrot
- 1 msk salt

- En glasburk med lock

Gör såhär

1. Tvätta händer och kärl noga. Hygien är viktigt för bra resultat.
2. Riv och hacka grönsakerna fint. Pressa ut vätskan så gott det går.
3. Lägg dem tillsammans med saltet i en bunke och låt saltet dra ut lite vätska.
4. Varva grönsakerna i glasburken och håll på lätt saltat vatten över grönsaksanten. Spara lite luft under locket.
5. Sätt burken mörkt i rumstemperatur. Öppna locket någon gång per dag för att lätta på trycket. Det ska bubbla och lukta gott.
6. Fyll på med mer saltat vatten om det behövs.
7. Det går att smaka redan efter ett par dagar. Ställ in i kylskåp efter en vecka.

A young green plant with a red stem growing out of dark soil. The plant has two leaves, one larger and one smaller, both showing some yellowing at the edges. The background is a blurred, dark soil surface.

Eget sparande som gödsel

Spara går att göra på flera olika sätt och inte alltid på ett sparkonto. Ska du spara under lång tid är börsen i form av aktier, fonder eller andra värdepapper ofta lönsamt. Att köpa boende som kan stiga i värde är möjligt men då är pengarna bundna. Bo behöver du göra och att flytta är inte alltid aktuellt.

Aktier och fonder i depå

+ Du kan fritt spara i aktier, fonder, obligationer och andra värdepapper. Vinster och förluster kan kvittas i deklarationen.

- Alltid risk med börser. Reavinstskatt, 30 procent, betalas på vinster. Du måste deklarerera affärerna. Inte avdragsgillt.

I sparkostym

+ Med ISK, investeringssparkonto, och kapitalförsäkring slipper du betala kapitalvinstskatt, 30 procent, om du säljer aktier, fonder eller andra värdepapper med vinst. Du betalar i stället schablonskatt varje år på kapitalet som räknas ut med statslåneräntan som bas. Lyckas du bra med placeringarna tjänar du på kostymen. Du slipper deklarerera affärerna.

- Kapitalförsäkringen kan ha avgifter. Schablonskatten betalas även år med förlust på kontot.

På sparkonto

+ Enkelt och billigt att spara i. Kolla att sparkontot har insättningsgaranti, då är risken liten även om banken går i konkurs.

- Låg avkastning/ränta som kan bli lite högre om sparandet binds en tid. Du betalar skatt på räntan. På sikt blir ränta-på-ränta effekten liten. Det i sig kan vara en risk för låg pension.

Avdragsgillt – inte för alla

+ Företagare och löntagare utan tjänstepension kan spara avdragsgillt i en pensionsförsäkring för att sedan betala inkomstskatt vid uttaget av pengarna. Spara i aktier, fonder, obligationer och andra värdepapper utan att betala kapitalvinstskatt. Bra om du får god avkastning på sparandet. Du slipper deklarerera affärerna. Tjänar du över gränsen för statlig skatt kan avdragsmöjligheten löna sig om du får lägre skatt på pensionen när du tar ut den.

- Du betalar en årlig skatt på hela kapitalet och den betalas även när värdet på kontot minskar. Förluster är inte avdragsgilla i deklarationen. Sparandet är låst tills du fyller 55 år.

Det går att få loss pengar ur boendet utan att du tvingas flytta

+ Du kan få låna själv med bostaden som säkerhet om din bank är välvillig. Eller så kan en släkting eller vän vara medlåntagare på ett vanligt bostadslån.

- Öronmärkta seniorlån marknadsförs flitigt men de är generellt dyrare än vanliga bostadslån.

HUR MYCKET BLIR DET?

Räkna med att få ut ungefär vad du sätter in i dag. Sparar du till exempel 500 kronor per månad i 20 år, så är kapitalet vid 65 års ålder 133 277 kronor. Då kan du få ut 1 222 kronor per månad i tio år.

Utbetalningarna är omräknade till dagens penningvärde och den reala värdeutvecklingen är 2,1 procent per år. Vid högre avkastning blir det mer.

Den välsignade potatisen

Ju tidigare du börjar spara, desto större glädje har du av ränta-på-ränta effekten. Precis som i potatislandet. Du sätter en potatis och får fem nya potatisar från den plantan. De fem får i sin tur fem potatisar och så vidare.

Tanken med premiepensionen, ppm, är att den ska växa mer än inkomstpensionen. Då har ränta-på-ränta effekten större betydelse än man kan tro. En procentenhet högre ränta ökar slutliga pensionen rejält.

För 25-årige Åke ger en högre ränta flera tusen kronor mer i premiepension varje månad, i vårt exempel.

För honom sätts det av 2,5 procent av lönen varje år till premiepensionen fram till 68 års ålder. Sedan förväntas pengarna växa med 5,8 procent om året enligt den prognosstandard som myndigheter och försäkringsbranschen enats om. Det motsvarar en real värdeökning på omkring 2 procent. Real värdeökning betyder att pengarna behåller sin köpkraft oavsett inflationsnivå.

Värdeutvecklingen på 2 procent gör att Åke har ungefär 560 000 kronor, eller 2 800 kr/mån, när han börjar ta ut sin pension.

Om det däremot inte blir någon extra värdeutveckling alls, utöver att den matchar eventuell inflation, stannar sparandet på 360 000 kronor totalt eller 1 800 kr/mån i utbetald premiepension. En tusenlapp mindre i månaden.

Men skulle värdeutvecklingen i stället bli 3 procent realt skulle Åke ha drygt 700 000 kronor vilket motsvarar 3 500 kr/mån i premiepension.

Så stor blir skillnaden på någon procentenhet mer eller mindre i ränta!

En blir fler!

ODLA DIN EGEN PLUGG

- Förgro potatisarna innan du sätter dem i jorden – låt dem ligga framme i några dagar så kommer skotten. Håll lite jord i en låda, då håller de spänsten bättre.
- Plantera i trädgårdslandet, en hink eller en sopsäck med jord. April-maj är lämplig tid beroende på var du bor. Gödslad lätt jord, gärna lite sand, passar bra.
- Täck över potatisen med knappt en decimeter jord. När de första gröna skotten visar sig ska du kupa upp jord runt plantan. Då utsätts potatisen i jorden inte för solljus som gör den grön och oätlig. I hinken fyller du på jord i takt med att plantan växer.
- Ta upp när plantan slutar växa eller när den har blommat. Moderna sorter blommar inte alltid.

Yasin satsar på utbildningen

Odlingen ger Yasin mycket glädje.

Vid flytt till Sverige från ett annat land är slutet på arbetslivet knappast i fokus. Men Yasin Almahmoud har varit här i flera år och vet hur pensionen fungerar. –Den tar jag tag i om några år, säger han.

Han har fru och två barn, bor i Hudiksvall och forskade inom växtförädling när han bodde i Syrien. Numera är han utbildad farmaceut och ska läsa vidare inom det området till en masterexamen.

På grund av studierna får tankarna på pensionen och sparande till den vänta. Men han läser orange kuvertet och känner till att pensionen består av tre huvuddelar. Den allmänna pensionen, tjänstepension och eventuellt eget pensionssparande.

–Jag tänker att jag ska se över det där senare.

Jag är agronom men eftersom det inte fanns agronomjobb för mig utbildade jag mig till farmaceut när jag kom till Sverige. Pensionen tar jag tag i först när jag tagit min masterexamen, om några år när jag kan fokusera bara på jobbet, säger han.

I Syrien jobbade han i fyra år med forskning för att få fram nya sorters vete.

–Innan nya fröer kan börja säljas måste de testas i sju år. Allt för att man ska veta att de är säkra för hälsan, att de anpassar sig till klimatet,

Familjen trivs i nya landet. Yasins fru Maysaa El Abdulla kom med dottern Juad till Sverige två år efter Yasin. Sonen Adam är född här.

ger tillräcklig mängd och inte blir angripna av skedinsekter och svamp, säger han.

Han lämnade sitt forna hemland 2014 på grund av kriget och när han kom hit gjorde han bland annat praktik på Länsstyrelsen i Gävleborg. Men han hittade inget lämpligt jobb som passade hans agronomutbildning och erfarenhet och bestämde sig för att utbilda sig till ett annat yrke i stället. Samtidigt med studierna jobbade han extra på hemtjänsten.

– De äldre som jag skötte om ville gärna prata en stund när jag var där. De träffade nästan bara oss inom hemtjänsten på dagarna.

Han säger att han vill känna sig delaktig i samhället när han väl blir pensionär.

– Jag vet en grupp i Spanien som gick ihop och köpte mark som de byggde ett hus på. De bor ihop där och odlar både till sig själva och säljer en del. Så skulle jag också vilja ha det när jag blir äldre. Inte för att tjäna pengar utan mer

för att vara en del av något och känna mig behövd. Vara aktiv i samhället.

Hans far var bonde och odlade vete, korn och potatis i över trettio år. Nu är han pensionerad.

Hur fungerar pensionen i Syrien?

– Min far som jobbade i eget företag sparade själv och lät sen ett företag förvalta pengarna. Både han och min mamma gjorde så och de klarar sig bra på sin pension. Är du i stället statligt anställd får du pension från staten.

Odlingen har Yasin inte släppt helt och i flera år hade en egen kolonilott. Där odlade han potatis, lök, bondbönor, sallad, kryddor och bär.

– Just nu har jag inte möjlighet att ha den men odlingen kommer alltid att finnas i mitt liv på något sätt. Jag saknar det mycket och har varit på "min" kolonilott flera gånger sen jag sålde den, säger han.

Byta land påverkar pensionen

Även om du har hög utbildning och hög lön i Sverige kan pensionen bli låg. Alla år med lön räknas och du som flyttat hit i vuxen ålder kan ha förlorat värdefulla år med inkomst i Sverige.

När arbetsgivaren betalar in sociala avgifter i Sverige tjänar du in till den allmänna pensionen. För att få så hög pension som möjligt gäller det att arbeta i många år och ha en arbetsgivare som betalar in till din tjänstepension.

Arbetar du, eller har du arbetat, i utlandet kan du i stället tjäna in pension i det landet. Ta därför reda på reglerna som gäller i det land där du jobbar.

Är du utsänd av ett företag som betalar skatt i Sverige så tjänar du in till din svenska allmänna pension ändå, under en tid. Däremot är det inte säkert att du automatiskt har kvar din svenska tjänstepension. Är du anställd av ett dotterbolag, till exempel, så kan du förlora tjänstepensionen. Prata med arbetsgivaren om det och begär eventuellt kompensation.

Om du har tjänat in svensk pension kan du ta med dig den utomlands. Du behöver alltså inte bo i Sverige för att få ut din pension. Garantipensionen är undantaget. Den kan du inte flytta med dig.

Om det är lägre skatt på pensioner i landet som du flyttar till, är det den lägre skatten som du ska betala. Du kan alltså tjäna ekonomiskt på flytten i vissa fall. Men då måste du flytta permanent och kapa banden till Sverige. Du får hälsa på här, men inte bo här i längre perioder.

För den som får låg eller ingen inkomst- och premiepension finns garantipensionen. Full garantipension kan den få som bott i Sverige i minst 40 år som vuxen. Om du bott utomlands länge blir garantipensionen lägre. Får du pension från ett annat land räknas den in i din totala pension när garantipensionen sedan räknas fram.

Pensionsfällorna

- jaga bort skadeinsekterna

Pensionssparande pågår under lång tid och därför kan höga avgifter i pensionssparandet bli extra kännbara. De kan dra ner storleken på det slutliga pensionskapitalet. Men det finns fler fällor som gör att du får mindre i plånboken på ålderns höst.

Tjänat in lite till pensionen

Då kan du jobba längre som kompensation. Du kan även ta ut garantipension fast du fortsätter att jobba. De pengarna kan du inte ta ut i efterhand. Ansök om bostadstillägg till pensionärer. Mer info hos Pensionsmyndigheten.

Inte haft tjänstepension

Tjänstepensionen kan vara 20 procent av din pension, har du höga inkomster halva pensionen och mer. Se därför till att ha tjänstepension där du jobbar nu. Utan tjänstepension får du spara extra eller vara beredd på att jobba längre än du tänkt.

Jobbat svart

Svartjobb har många nackdelar och ger ingen pension. Många år med svarta inkomster kan vara förödande. Förhoppningsvis har du sparat en slant själv. Kan du sedan jobba, betala skatt och har en arbetsgivare som betalar in tjänstepension kanske skadan inte blir så stor. Du kan även jobba längre och spara extra.

Dålig avkastning

Betalar du onödigt höga avgifter? Flytta till billigare alternativ som till exempel indexfonder.

Onödigt hög skatt

Tar du ut pension tidigt betalar du hög skatt på pengarna. Arbetar du längre blir skatten låg. Inkomstskatten förändras det år du fyller 66 år. Tar du ut pension och fortsätter att jobba kan du tjäna så mycket att du måste betala extra statlig skatt. Kolla med Skatteverket vilka skatteinivåer som gäller för dig. Vill du ta ut pension tidigt, kan du ta ut en mindre del och komplettera med sparande. Skatten för sparande har inga åldersgränser. Men har du en gammal privat pensionsförsäkring eller IPS så beskattas de pengarna som annan pension.

Sjukdom

Du betalar skatt och tjänar in till den allmänna pensionen även som sjukskriven. Tjänstepensionen har också skydd vid sjukdom. Men det blir inte lika mycket som om du

jobbat. Löneutvecklingen brukar inte heller bli bra. Ha därför eget pensionssparande.

Arbetslöshet

Kortare arbetslöshet påverkar inte pensionen så mycket. A-kassan ger pengar till den allmänna pensionen. Men du får ingen tjänstepension. Du har rätt till a-kassa fram till den ålder då du har möjlighet att få garantipension. Tar du ut din pension i stället, får du lägre pension livet ut jämfört med om du haft kvar a-kassan. Tar du ut pensionen, eller delar, och fortsätter arbeta sjunker a-kassan eller uteblir om du blir arbetslös. Slutar du ta ut pensionen höjs a-kassan igen.

Studier

Många pluggar länge, och färre är med lön ger lägre pension. Det kan behövas drygt 40 års jobb för att få en bra pension. Studiebidraget på högskola ger pension. Du kan jobba extra på loven och få mer pension den vägen. Pensionspengarna har dessutom många år på sig att växa. Jobba längre upp i åren kan kompensera. Studier som ger jobb med högre lön är bra.

Barnledighet

I den allmänna pensionen och i tjänstepensionen finns en del skydd för den som är hemma med barnen. Men att vara hemma länge utan ersättning eller jobb får konsekvenser. Jobba längre upp i åren hjälper. Föräldrapenning bidrar till pensionen. Barnbidrag och vård-

nadsbidrag gör det inte. I många tjänstepensioner upphör inbetalningen till din tjänstepension om du är hemma mer än 13 månader. Kolla på jobbet vad som gäller för dig. Är det länge sedan barnen var små kan det vara gamla avtal som gäller för dig.

Få år i Sverige

Om du inte har deklarerat din inkomst i Sverige har du inte tjänat in till din pension. Du kan ansöka om äldreförsörjningsstöd. Kravet är att du uppnått den ålder då du kan få garantipension och att du tagit ut all pension, även den från andra länder. Ansökan görs hos Pensionsmyndigheten.

Hög lön men flera jobb

Tjänar du över 50 000 kr/mån men har flera arbetsgivare får du inte den extra tjänstepensionsinbetalning som ges till högavlönade. Då måste pengarna tjänas in på ett och samma ställe. Jobba på ett ställe eller förhandla fram bättre villkor hos dina arbetsgivare.

Dyra efterlevandeskydd

En tjänstepension kan ärvas – återbetalningsskydd – och det är valbart. Men det minskar din egen pension. Samma sak gäller familjeskydd som är en slags försäkring för samma sak. Vill du att dina nära ska ärva dina pengar eller att du får högre pension? Hör hur mycket högre pension du får om du tar bort efterlevandeskydden. Arbetsgivaren vet vem du ska fråga. Men tar

du bort skydden kan du inte lägga tillbaka dem utan hälsoprövning.

Ditt företag har inte betalat så mycket skatt

Försök att betala mer skatt i framtiden och om du jobbar fler år, kan pensionen bli högre varje månad. Är du enskild näringsidkare kan det vara en fördel att ta ut den allmänna pensionen tidigt och fortsätta att jobba eftersom egenavgifterna sänks.

Tidig pension

Sugen på att nalla av skörden innan den är mogen? Då kan äppelkorten vara beska och tillväxten usel. Att gå i pension tidigt brukar betyda att den blir väldigt låg. Är du less på jobbet? Hör om det går att ta tjänstledigt ett slag – kanske kan du ta ut lite allmän pension under tiden. Kanske kan du gå ner i tid i stället för att sluta helt. Och kanske, kanske kan du byta jobb.

Välja själv – eller inte?

Alla är inte engagerade – vare sig det gäller trädgårdsjobb eller placering av pensionen. Ändå är det bra att ha ett hum om hur det fungerar. Du kan välja hur din tjänstepension och premiepension ska placeras eller låta andra göra det åt. Det ena behöver inte vara bättre än det andra. Har du en pensionsförsäkring väljer du alltid själv placering.

Låta andra placera åt dig

Premiepensionen för icke-väljare läggs i en fondförsäkring fram tills du går i pension – AP7Såfa som är en generationsfond. Den anpassar risken i sparandet efter din ålder. Mer aktier när du är ung, mindre när du blir gammal. Vid pensioneringen kan du flytta pengarna till en traditionell försäkring om du vill.

Premiebestämd tjänstepension för icke-väljarna läggs i traditionella försäkringar i de fyra stora kollektivavtalen, där de flesta har sina tjänstepensioner.

Passar dig som: inte vill välja själv eller som kommit fram till att icke-valsalternativen är de bästa.

Välja traditionell försäkring

I traditionella försäkringar förvaltar livbolag pengarna och allt sparkapital, både ditt och andras, kollektivt. Du har en garanterad ränta samt en långsiktig återbäringsränta som du får om avkastningen/räntan på kapitalet blir högre än den garanterade. Dina pensionspengar placeras i både aktier och räntebärande papper men mixen skiljer sig åt mellan olika livbolag och därför är räntorna olika stora. Det finns regler som styr och Finansinspektionen övervakar att de följs.

Passar dig som: inte vill oroa dig för plötsliga stora nedgångar i sparvärdet. Passar även för dig som vill ha en trygg placering när pensionen närmar sig, eller redan infunnit sig.

Välja fonder i en fondförsäkring

Du väljer själv fonder och kan byta när du vill. En fond är som en påse med olika frön – de består av blandningar av aktier och andra värdepapper. De följer utvecklingen på börsen och påverkas av både det ekonomiska och politiska klimatet. Ibland går värdet upp, ibland ner. I fondernas faktablad finns uppgifter om risknivå, avgifter och om fonden har etik- eller miljöprofil.

Passar dig som: vill ha fler valmöjligheter och själv välja inriktning och risknivå och på så vis påverka avkastningen på pensionspengarna.

En uppsjö av fonder

Om du vill spara i fonder – i ett privat pensionssparande, i tjänstepensionen eller i premiepensionen – finns många att välja på. Fonderna placeras i olika geografiska områden och olika branscher och har därför olika hög risk. Högre risk ger chans till högre avkastning och vice versa. Fonder med lägre risk är tryggare när det stormar i världsekonomin men chansen att få högre avkastning är mindre.

Hitta rätt fonder för dig

HÖG RISK

Exotiska och sköra tillväxtfonder. Placerar i länder runt om i världen som utvecklas snabbt. Där kan det vara turbulent. Avkastningen kan vara riktigt hög men också dyka rejält.

Snabbväxande men känsliga aktiefonder. Består av många olika aktier i företag i eller utanför Sverige. Hur fonden utvecklas och hur mycket dina sparpengar växer beror på aktiernas avkastning. Globalfonder följer världens börser, Sverigefonder de svenska börsföretagen, branschfonder investerar i fastigheter, medicinbolag, teknikbolag och så vidare.

Indexfonder till extrapris. Aktie- och räntefonder som följer ett index. Har ingen fondförvaltare och därför är avgifterna låga.

Blandfonder som klarar snålblåsten. Innehåller både aktier och räntepapper. Följer med börsen upp men fallet blir inte lika kraftigt vid en nedgång.

Regntåliga räntefonder. Innehåller räntepapper. Det är mindre risk att spara i dem än i aktiefonder. Avkastningen är låg men relativt säker.

LÅG RISK

Se upp med avgifterna

Spara så billigt så möjligt. När du sparar i fonder betalar du en avgift till den som sköter fonden. Fonder kan ha avgifter på 3 procent och mer. I andra änden finns billiga fonder med avgifter på under 0,3 procent – ofta indexfonder som inte förvaltas aktivt utan följer olika index.

Forskning visar att aktiv förvaltning mot en högre avgift har svårt att slå borsindex och tjäna in pengar som kompenserar för den högre avgiften. Sikta därför på fonder med låga avgifter.

Jämför avgifter och kostnader för sparandet. En procent hit eller dit gör stor skillnad när man sparar i många år.

Sprid riskerna

Ju bredare sparande, desto mindre risk. Anpassa sparandet till var du befinner dig i livet. Har du lång tid kvar till pensionen kan du ta större risk än om du ska gå i pension inom fem år. Konjunkturer går upp och ner, börskurserna likaså.

Kolla upp skatteeffekterna, där finns pengar att spara när du väl funderar på att gå i pension. Använd Uttagsplaneraren på minPension.se.

Först expansion och sen pension

Doris Näckdal fick råd av sin ekonomikonstult att spara extra till sin pension.

Viljan att utvecklas fick Doris Näckdal att byta yrke mitt i livet. Nu fyller hon snart 60 år och pensionen närmar sig. För henne medför pensioneringen även att företaget ska säljas på bästa sätt för alla inblandade.

Det doftar förföriskt i bageriet i Västerås där ägaren Doris Näckdal befinner sig för det mesta.

– Men i helgen var jag på långweekend på Öland. Det har nästan inte hänt förut men jag inser att jag behöver vara ledig också. Får bara så dåligt samvete om jag inte är på bageriet, säger hon.

Som den egenföretagare hon är upptar företagandet en stor del av livet. Det sysselsätter henne majoriteten av dygnets timmar.

– När jag jobbar hemma med pappersjobb kan jag nästan inte sluta fast det är kväll. Det bara rullar på. Numera handlar ju mitt arbete mycket om att lösa problem som uppstår och inte lika mycket om att baka, säger hon.

Hon startade sitt bageri för 15 år sedan i samband med att anställda erbjöds friår. Det vill säga betald ledighet under förutsättning att någon som var arbetslös kunde ta över den lediges jobb. Hon jobbade då på lokaltidningen och ville passa på att prova något annat. Hon är nyfiken och tycker om att lära nytt. Det blev till slut ett eget bageri med surdegsbröd som specialitet.

Tillbaka till tidningen gick hon aldrig och nu har hon tiotalet anställda plus flera inhoppare. Förutom en mängd olika brödsorter erbjuder

Numera bakar Doris inte lika mycket själv. Att sköta företaget tar mycket tid.

bageriet lättare luncher i form av soppa, sallader, paj och matiga smörgåsar. Men själva serveringen är liten med bara ett fåtal bord och tanken är att expandera.

– En lokal är ledig bredvid oss och vi har tackat ja till att ta över den. Det är riktigt spännande, hela området växer och det är bra drag. Jag tänker först göra det här och sen dra mig tillbaka, säger Doris som gillar nya utmaningar.

Omställningen kan annars bli jobbig när man, som hon gjorde, går från att vara anställd på ett tryggt bolag där lön och pension sköts av företaget, till att ta hand om allt själv. Doris var klok och tog hjälp av en ekonomisk konsult som sköter hennes bokföring och är hennes ekonomiska bollplank. Både när det gäller företaget och hennes egen ekonomi.

– Han talade tidigt om för mig att jag skulle

börja spara till tjänstepension. Hade han inte gjort det skulle jag förmodligen ha kunnat jobba på i tio år utan att tänka på det. Att fråga någon som kan ekonomi – inte nödvändigtvis bankens rådgivare som egentligen är säljare – är mitt bästa tips till andra som startar eget.

Nu när pensionen närmar sig för henne har ekonomirådgivaren också bidragit med goda råd. Att äga ett företag med anställda kräver planering och Doris har olika alternativ för att göra sin sorti ur företaget på bästa sätt för alla parter. Hon har värderat företaget och kan få en slant för det. Det bidrar förstås till trygghet och frihet när hon inte jobbar på bageriet längre.

Det kan även ge henne respit att tänka på vad hon vill göra härnäst.

– Kanske jobba med något annat, men med vad vet jag inte. Jag behöver få möjlighet att

Baguetter av dinkelmjöl och härliga wienerbröd med blåbär.

tänka i lugn och ro. Det är då idéerna kommer, säger hon och ler.

Hon har gjort prognos på minPension.se och har inte tänkt ta ut pensionen direkt när hon sålt företaget vilket troligen inträffar innan hon fyllt 65 år.

– Då kan jag ta ut uppskjuten lön ur mitt aktiebolag som jag kan behålla fast själva verksamheten säljs, samtidigt som jag betalar in till tjänstepensionen också. På så sätt kan jag senare få ut lika mycket i pension som jag får ut i lön nu och det klarar jag mig bra på, säger hon.

Hon sparar dessutom privat i två ISK-konton.

– Ett med dåliga aktieinvesteringar och ett som en sparrobot sköter – det kontot har gått bäst.

– Men innan jag gör något annat ska företaget växa. Pensionen får vänta ett tag till, säger Doris Näckdal.

Recept

DORIS BRÖD

som inte behöver knådas

Det här brödet är för den som inte vill sätta sig in i surdegens mysterier, och det krävs nästan ingen utrustning för att göra det. Det enda som behövs är tid.

Det här behöver du

- 430 g vetemjöl + lite till utbakning
- 2 g jäst
- 1,25 tsk salt
- 380 g ljummet vatten

Gör såhär

1. Blanda (gärna med händerna) alla ingredienser i en bunke. Blanda noga, det ska inte vara några klumpar och jästen ska vara upplöst. Degen ska vara mycket lös. Det är endast lite jäst för att jäsningsen ska gå långsamt och smaken ska hinna utvecklas. Låt vila i bunken under plast i 18 timmar i rumstemperatur.
2. Degen ska nu ha fördubblat sin storlek och vara bubblig.
3. Häll upp degen på mjölad bänk och vik ihop den lite som om du skulle vika ett kuvert. Upprepa vikningen tre gånger och låt degen sedan vila en kvart under plasten. Vik sedan degen på samma sätt ännu en gång så att den blir en spänd boll.
4. Lägg degbollen på en mjölad handduk och täck över med en handduk. Jäs till dubbel storlek, cirka två timmar.
5. 30 minuter innan degen ska gräddas värmer du en järngryta (3–4 liter) med lock i ugnen på 230 grader. Grädda brödet genom att tippa ner degbollen i den heta grytan och lägg på locket. Brödet ska nu gräddas i cirka 45 minuter, den sista kvarten utan lock tills det har fin färg. Låt svalna på galler utan att täcka det.

Kloka företagare sparar extra

Har du ett företag behöver du i högre grad än anställda hålla koll på inkomster och utgifter. Vissa år är skörden god, andra sämre. Att vara förutseende och lägga undan en reserv inför kärva år är en förutsättning för att lyckas med det egna företaget. Du har heller ingen tjänstepension.

För dig som är företagare är det viktigt att veta att du inte automatiskt tjänar in till en tjänstepension, som de flesta anställda gör. Men utöver det är företagares pension inte helt olik de anställdas.

Du behöver tjäna pengar och betala skatt. Då betalar du in sociala avgifter/egenavgifter som går till din inkomst- och premiepension.

Lönen är grunden

Ta ut lön så den allmänna pensionen och det allmänna sjukförsäkringsskyddet för sjukpenning och föräldrapenning blir så bra som möjligt. Vid en lön på 7,5 inkomstbasbelopp plus den allmänna pensionsavgiften maximeras inbetalningen till allmänna pensionen.

Har du råd – börja spara till pensionen på det sätt som passar dig. Du har ingen tjänstepension, som anställda i kollektivanslutna företag har.

På årslön upp 7,5 inkomstbasbelopp sätts cirka 4,5 procent av lönen av varje år för en anställd, mer om lönen är högre. Spara därför motsvarande summa till din pension.

Avdragsrätten i pensionsförsäkringarna lever vidare för företagare och anställda utan tjänstepension. Avdragsgillt får du spara upp till 35 procent av lönen eller som mest 10 prisbasbelopp. Du betalar en schablonskatt varje år för kapitalet och inkomstskatt när pensionen tas ut.

Sparar du privat i en avdragsgill pensionsförsäkring sänks förvärvsinkomsten och du får lägre skatt. Men det sänker inte lönen och de sociala förmånerna är intakta.

Men spara inte avdragsgillt om du inte tjänar över taket för allmän pension. Skatta i stället för pengarna för att maxa allmänna pensionen och det sociala skyddsnetet, och spara i stället på

annat sätt. Sparar du ”icke-öronmärkt” till pensionen har du samtidigt en buffert som du kan ta ut när du vill och använda vid en krissituation.

Se även över vilka eventuella andra försäkringar du behöver.

Utöka skyddet?

Du kan exempelvis välja en tjänstepensionslösning som i själva verket är en pensionsförsäkring i ett paket med andra försäkringar. Efterlevandeskydd, sjuk- och olycksfallsförsäkring, sjukvårdsförsäkring och premiebefrielse kan ingå men villkoren varierar mellan olika avtal.

Tjänstepension kan tecknas hos försäkringsbolag, banker och organisationer eller så kan du skaffa en kollektivavtalad tjänstepension.

Pensionsdelen kan du placera i fonder eller i sparande med garanti, det vill säga en traditionell försäkring. Pengarna kan tidigast börja tas ut när du fyller 55 år (ofta senare i kollektivavtalen), tidsbegränsat eller livsvarigt.

Efterlevandeskydd kan väljas till och risken i sparandet kan trappas ner när pensionen närmar sig. Möjligheterna är många men du får betala för dem varje år med olika avgifter. Jämför kostnader och villkor och välj det som passar din situation.

Andra sätt att pensionsspara

Om du redan satt av max avdragsgillt belopp till pensionen, eller inte vill ha en pensionsförsäkring eller tjänstepension, finns det andra sätt att spara utan försäkringsdelen.

Har du ett aktiebolag så kan du pensionsspara direkt i företaget – så kallad direktpension. Då

låter du den beskattade vinsten i ditt bolag ligga kvar i företaget och sedan kan du ta ut den som lön i stället när du blir pensionär.

På så vis får du lägre skatt eftersom jobbskatteavdraget gör att skatten är lägre för lön än pension i nuläget. Väntar du tills du fyllt 66 år blir de sociala avgifterna dessutom lägre för löneuttaget. Ett plus till är att du slipper avgifterna som annars tas ut i många försäkringslösningar. Vill du, kan du återföra pengar till företaget och använda dem där om det behövs. Inga uttagsregler.

Andra tillgångar kan fungera som pensionskapital. Företaget kan vara ett pensionssparande i sig om du tror att du kan sälja det med vinst. Eller så köper du lokalen du håller till i, fastigheter brukar vara en relativt stabil investering.

Är du sedan fena på gamla bilar, konst, antikviteter kan du investera i det. ”Sparbössan” behöver inte alltid fyllas med enbart pengar. Du kan sälja tillgången när du vill och få ut dina pengar. Men försäljningssumman är då beroende av marknadens tycke och smak.

SÅ HÄR MYCKET

ska du spara för att få samma summa avsatt som anställda med kollektivavtal får.

Vi har räknat med fem procent av lönen. En hel del tjänstepensioner har högre avsättningar.

Månadslön

25 000 kronor
30 000 kronor
35 000 kronor
40 000 kronor

Spara

1 250 kr/mån
1 500 kr/mån
1 750 kr/mån
2 000 kr/mån

Uppdragen tar aldrig slut för Pekka Hyttinen som gillar att jobba.

”Det bästa är att kunna glädja andra”

Almanackan är fulltecknad för det mesta. Är det inte seniorjobb så lirar han golf med kompisarna. Pekka Hyttinen trivs med pensionärlivet. Att rulla tummarna är inget för honom.

Måndag: trädgårdsjobb. Tisdag: fika med damen på äldreboendet. Onsdag: golf. Torsdag: laga frukost på hotellet. Pekka Hyttinen har alltid gillat att arbeta och har fortsatt med det fast han är pensionär.

Han är utbildad möbelsnickare och jobbade som slöjdlärare och mattelärare i många år. Sista tio åren på skolan var han fackligt engagerad på heltid.

– Jag jobbade tills jag var 67 år men kände att jag ville fortsätta göra något. Jag har alltid haft mycket energi, säger han och dukar fram fika i köket hemma hos sig.

Här ligger syattiraljer och tillskuret tyg redo för omklädnad av dynor som han ska göra på en kunds uppdrag. Han jobbar åt en seniorpool och tar sig an allt från trädbeskränning till stensättning och fönstertvätt. Händig som få och med ett glatt humör har han samtidigt lätt att hitta nya vänner.

– Flera av dem jag jobbar åt visar sig ha haft kontakt med varandra sinsemellan förut. Nu har jag kunnat sammanföra dem igen, vi har träffats allihop och fikat. Det är roligt, säger han. Jobbet gör han för att det är givande på flera sätt. Han gör nytta, det är socialt och det ger

På hösten är det mycket att göra i trädgårdarna.

ringar på vattnet i form av nya vänner. Han behöver inte jobba hela dagar och han kan tacka nej om det inte passar. Pengar tjänar han men det är inte en av hans drivkrafter.

– Jag har en bra pension och behöver inte oroa mig för ekonomin. Jag har så jag klarar mig och vill jag bjuda mina vänner på fika eller lunch, kan jag göra det. Det känns bra.

Före sin egen pensionering informerade han kolleger om pensionen i flera år, via sitt fackuppdrag. Hans råd till andra är att inte vara rädda för att göra en prognos på [minPension.se](https://www.minpension.se).

–Gör det på en gång, då vet du var du står idag och behöver inte oroa dig i onödan. Gå in på sajten och titta. Om det är för lite pension kan du troligen göra något åt det. Men många vill inte tänka på pensioneringen.

Själv har han valt att ta ut hela sin allmänna pension från 67 års ålder. Även tjänstepensionen och den valde han livsvarigt uttag på. Det blir en mindre summa per månad än om man väljer att ta ut den på ett visst antal år.

–Men skillnaden mellan livsvarigt uttag eller att ta ut den i ett bestämt antal år var inte stor för mig. Nu vet jag att jag får den här pensionen så länge jag lever.

Det är viktigt att se över eventuella efterlevandeskydd inför pensioneringen. Att man verkligen

vill ha kvar dem och i så fall vem de tillfaller. Pekka har koll på det.

Att som han jobba och ta ut pension samtidigt går utmärkt att göra. Då tjänar man in till mer pension på samma gång som man drygar ut den pension man redan tar ut, tack vare lönen. Det man ska tänka på är inkomstskatten. Det kan bli kvarskatt om arbetsgivaren drar för lite skatt.

–För min del har det blivit tvärtom, fast jag jobbar mycket. Jag har fått tillbaka pengar på skatten.

När Pekka gick i pension satte han i gång att träna, gick ned i vikt och nu mår han hur bra som helst. Arbeta tänker han inte sluta göra inom överskådlig tid.

–Det finns massor med jobb och det är roligt att göra människor glada. Kunderna blir så nöjda, säger han.

JOBBONÄR

Så funkar det

Du kan jobba och ta ut pension samtidigt och det är extra lönsamt. Både lönen och pensionen beskattas lägre vilket ger mer pengar kvar i plånboken.

- Grundavdraget höjs det år när du fyller 67 år (68 år från och med år 2026) och jobbskatteavdraget, som också sänker skatten, höjs det år när du fyller 66 år.
- Du blir billigare att anställa från och med det år du fyller 66 år. (67 år från 2026). Arbetsgivaravgiften minskar från 31,42 procent till 10,21 procent. Det är bara ålderspensionsavgiften som betalas in, den som går till din allmänna pension.
- Det går att helt pausa uttaget av den allmänna pensionen om du börjat ta ut den. Du kan även ta ut delar av den – 25 procent, halva, 75 procent – eller hela. Vilken ålder du tidigast kan ta ut allmänna pensionen höjs gradvis. År 2023 är den 63 år. År 2026 är den 64.
- För tjänstepensionsuttag gäller ibland begränsningar för hur mycket arbetstid du samtidigt får ha om du tar ut tjänstepensionen före 65 års ålder. Kontrollera vad som gäller i ditt tjänstepensionsavtal. Tjänstepensionen går inte att stoppa när du väl börjat ta ut den.
- Driver du enskild firma och tar samtidigt ut hela allmänna pensionen – men inte delar av den – sänks egenavgifterna till 10,21 procent. Det kan vara lönsamt att göra men kolla först hur storleken på din allmänna pension påverkas beroende på när du börjar ta ut den. Även du som är företagare kan alltid stoppa uttaget av allmänna pensionen.

Hur påverkar arbetsinkomsten din skatt om du sammanlagt tjänar mycket? Skatten kan bli onödigt hög om pensionen och inkomsten tillsammans går över gränsen för statlig skatt.

A-kassa kan du få samtidigt som du tar ut pension men storleken på a-kassan minskas med pensionsbeloppet. A-kassa kan du få till och med månaden innan du fyller 66 år. (67 år från och med 2026.)

Sjukersättning kan du få till och med månaden innan du fyller 66 år. (67 år från och med 2026.)

Höststädä

INFÖR ARBETSLIVETS SLUT

- **Anmäl till Pensionsmyndigheten** när du vill ha din allmänna pension. Förvaltarna av tjänstepensionen och det privata pensionssparandet kontaktar i allmänhet dig när pengarna kan börja betalas ut.
- **Olika uttagstidpunkter** och uttagsperioder påverkar storleken på pension. Sök det bästa alternativet för dig på minPension.se. Du kan ta ut allmänna pensionen från 63 år (åldern höjs gradvis) och har rätt att vänta så länge du vill. Gör du inget aktivt val själv börjar många av tjänstepensionerna att betalas ut vid 65 år, men du kan ta ut dem redan från 55 år. Detsamma gäller den privata pensionsförsäkringen om det inte är bestämt annat i ditt pensionsbrev.
- **Vill du placera om pensionspengarna?** Även om du går i pension ska din pension fortsätta att ge avkastning i ett antal år. Då kan det vara klokt att se över hur pensionskapitalet är placerat. Är risken lagom hög? Har du exempelvis premiepensionen placerad i fonder och vill ha en säkrare placering kan du flytta pengarna till en traditionell försäkring.
- **Se över testamente, försäkringar och liknande.** Många har efterlevandeskydd kopplade till sin pension. Du får högre pension om du kan ta bort dem.
- **Behålla ett sparkapital** i stället för att amortera av hela bolånet? Det kan vara kärt om du behöver låna men har låg pension. Seniorlån är en variant men de kan vara dyra.
- **Bli inte besviken** över att allmänna pensionen inte hänger med i löntagarnas inkomstutveckling – det är inbyggt i systemet. Du får mer av dina pensionspengar i början av pensionärlivet.
- **Får du låg pension** kan du ansöka om bostadstillägg. Det kan röra sig om tusenlappar i månaden, skattefritt. Du kan få tillägget om du bor i hyrd bostad, äldreboende, bostadsrätt, eget hus eller annat boende och även om du har pengar på banken. Men du ska vara över 66 år (67 år från 2026) och ta ut hela din allmänna pension, inklusive premiepensionen. Även du med utländsk pension kan ansöka. Läs mer på pensionsmyndigheten.se.

Vad har pensioner med växtkraft att göra? Mycket!

Pensionen kan kännas avlägsen men låt inte det hindra dig. Gör en prognos på minPension.se och se vad du förväntas få i pension. Räcker pengarna för det liv du vill ha på ålderns höst? Om inte – läs den här boken. Det finns mycket du kan göra för att påverka hur stor din pension blir. Det är aldrig för sent att börja.

Då kan pensionen växa sig större – precis som växterna gör i våra trädgårdar om de får rätt förutsättningar. Sol, vatten och rätt jordmån gör att de blomstrar. Ibland behövs även lite extra gödning och att skadeinsekterna hålls borta.

Precis så fungerar pensionen. Inkomstpension, premiepension och tjänstepension är grunden. De ger en stabil gräsmatta att stå på. Vill du sedan plantera fruktträd, odla grönsaker och driva upp amaryllislökar – spara själv, välj fonder och se över avgifterna – då gör du det. Då kan trädgården bli frodigare, det vill säga pensionen växa. Hur vill du att ditt pensionärliv ska bli?

Det var vi som gjorde boken

**Pensionsekonom
Kristina Kamp**

”Jag tröttnar aldrig på att odla tomater”

**Fotograf
Per Groth**

”Varje vår planterar jag röda pelargoner”

**Grafisk formgivare
Lena Kågström**

”Vallmo och dahlia är mina favoriter”

**Ekonomijournalist
Anna Björe**

”Jag har odlat potatis i hink en gång”